

záshoz Marzell Mihály műve nemcsak rengeteg „adalék“-ot, hanem lényeglátást is szolgáltat. S mindezeken kívül és mindenekfelett a legtágabb értelemben vett humánus szempont érvényesítésének lelki feltételét; a tágszívűséget.

A Regnum Marianum pedagógiája nem ismeri a szűkkeblűséget. Ebben van korszerűsége, értéke és érdeme.

Váradi József.

IRODALOM.

Várkonyi Hildebrand: Az alaki képzés és átvitel kérdése. (Pedagógiai Könyvtár. VIII.) Budapest, 1938. A szerző kiadása. Stephaneum nyomda rt. 99 lap. Ára 2·50 P.

Várkonyi Hildebrand ez értékes tanulmányának a célja az, hogy „a mágyar olvasóközönségnek bemutassa azokat a törekvéseket, amelyek az amerikai pszichológusok és pedagógusok körében immár körülbelül 50 éve mutatkoznak s amelyeknek főcélja a *tanulás* fogalmának lélektani szempontból való új megvilágítása és ezen kereten belül az ú. n. formális képzésnek kísérleti vizsgálata“. Ennek középpontjában egy lélektani folyamat, az *átvitel* folyamata áll.

A tanulmány a didaktikai materializmus és formalizmus ellentétes álláspontjának ismertetéséből és ez ellentét Európa-szerte elterjedt, pusztán megfigyelésből származó kiegyenlítő megoldásának bemutatásából indul ki. Kiemeli, hogy a nevelők manapság e tekintetben — a közfelfogással párhuzamosan — általában a formalizmus felé hajlanak; azt hirdetik, hogy „a hangsúlyt az alaki képzésre kell vetni“. A kísérleti lélektan azonban ma már nem elégszik meg ennek a pusztá hangoztatásával. Szerinte ugyanis a neveléstudományban az alaki képzésről és annak jelentőségéről „semmitmondó szölamok“ voltak eddigelé forgalomban; arra törekszik tehát, hogy ezeknek „ellenőrizhető és reális tartalmat adjon és ezért minden egyes gyakorlati területen megkísérelte a lélektani jelenségek pontosabb törvényeinek megállapítását“. Ezekről a vizsgálatokról szóló részletes kritikai beszámoló a könyv.

Mindenekelőtt bemutatja az *alaki képzés fogalmának* az eddigitől eltérő, lélektani színezetű meghatározását: „Az alaki képzés bizonyos lelki tevékenységeknek gyakorlása és olyan befolyásolása, amely azoknak teljesítőkéességét fokozza vagy kiterjeszti (ez az átvitel), vagy mind a két tökéletesítést egyszerre megvalósítja.“ Az alaki képzés kérdése tehát két részletkérdést foglal magában: 1. vajjon az egyes lelki képességek és tevékenységek általában fejleszthetők-e? s 2. átvihető-e az egyik képességben nyert többlet és tökéletesedés valamely más képességre vagy képességekre?

E kérdések vizsgálatának *módszerei* általában a lélektani kísérletezésnek és a tesztmódszernak eljárásai. Legnagyobb és legfontosabb újítás volt e térer a csoportos vizsgálatok kezdeményezése. A kísérlet vezetője a vizsgálati személyeket két, átlagosan ugyanazon körülmények között élő, ugyanolyan korú

és szellemi fejlettségű csoportra osztja: gyakorló és ellenőrző csoportra. A kísérlet kezdetén mindkettőt ugyanazon próbáknak vetik alá, aztán a gyakorló csoport megkezdi a tanulást (gyakorlást) bizonyos módszer szerint és mindaddig folytatja, míg a kívánt eredmény nem mutatkozik. A gyakorlás befejeztével mindkét csoporttal ismét közös próbákat végeztenek, s a két csoport teljesítményei mérőszámának különbsége adja a gyakorlás tisztá eredményét.

A vizsgálatok a következő *lélektani területeken* folytak: érzékek és szemléletek, akaratos mozgások, emlékezet, figyelem és megismerés, értelmi tevékenység, erkölcsi nevelés. Ezek közül iskolai szempontból főként ez utóbbi kettő tanulságos, a szerző is ezekkel foglalkozik behatóbban. Először ismerteti *Thorndike* 8564, középfokú iskolába járó tanuló megvizsgálásán alapuló, megbízható statisztikával kiszámított összeállítását, amely szerint általános képzőerő, vagyis a logikus gondolkodásnak és új problémák megoldására való alkalmasságnak fejlesztése szempontjából az egyes (amerikai iskolákban tanított) tantárgyak a következő rangsorba állíthatók: 1. aritmetika és könyvviteltan, 2. kémia, fizika és természettan, 3. geometria, algebra és trigonometria, 4. latin és francia nyelv, 5. testgyakorlás, 6. jogi, gazdasági, lélektani, szociológiai tárgyak, majd: történelem, zene, üzleti tárgyak, spanyol és angol (ez az anyanyelv!), rajz és kereskedelem, színművészet, gyorsírás, főzés és varrás, végül a biológia és agrikultúra. E sok tekintetben nagyon meglepő rangsort egyes tantárgyak: a matematika, a klasszikus nyelvek, a nyelvtan, majd a fogalomalkotás és ítéles műveleteinek és a logikai tanulmányoknak hatására s végül az erkölcsi nevelés területén lehetséges átvitelre vonatkozó vizsgálatok részletes ismertetése és elemzése követi.

A belőlük adódó pozitív és negatív *eredményeket* külön fejezet foglalja össze. Bár a szerző hangsúlyozza, hogy „azok az elméleti és módszeres alapok, amelyek az átvitel tana felépül, sem nem egyöntetűek, sem egyformán nem megbízhatóak ahhoz, hogy végérvényes következtetéseket vonhassunk belőlük“ és így a kérdést a tudománynak még tovább kell tanulmányoznia, mégis annyi már ma is megállapítható, hogy „az átvitel és az alaki képzés lehetséges, számos esetben meg is valósul. Speciális gyakorlásoknak van általános fejlesztő hatásuk, ha nem is oly mértékben, mint régebben hitték s amint a tudomány-előtti vélekedés bizonyos tantárgyakra nézve ma is hiszi“. Mégpedig „előző tapasztalatainkat akkor és ott visszük át új tapasztalatainkra, amikor és ahol az utóbbiakat többé-kevésbé hasonlóknak érezzük az előzőkhöz.“ Természetesen „az átvitel szükségképpen függ a személyiség általános intelligenciafokától és érettségétől (fejlettségétől)“.

Egy terjedelmes fejezet azokat az *elméleteket* ismerteti, amelyek alapján az átvitel és az alaki képzés értelmezhető, így 1. az „azonos elemek“ tanát, 2. a módszerátvitelt, 3. a képességek, 4. a „két tényező“ elméletét és 5. az alaklélektant. Bár ezek a fejtegetések is rendkívül tanulságosak, bennünket elsősorban mégis inkább érdekelhetnek a vizsgálódások eredményeiből levonható *pedagógiai következtetések*. Ezek szerint „az átvitel tana megerősítheti a pedagógusok hitét az alaki képzés lehetőségében, értékében és szükségességében. Az

alaki képzésben a növendék oly tendenciákat, beállítódásokat és szokásokat nyer, amelyekkel alkalmassá válik megoldani a későbbi életnek értelmi és erkölcsi feladatait". Minthogy „az alaki képzés tana nem a tantárgyak szaporítására, hanem belső alakító értékük kiaknázására törekszik“, a tanítóra nézve az első gyakorlati következmény a módszer öntudatosításának követelménye: „ismernie kell az egyes szaktárgyak sajátos gondolkodási módszerét és mindent el kell követnie, hogy ezeket a módszereket a tanuló is megismerje és szellemi tevékenységében alkalmazza“. Mivel az átvitel szoros összefüggésben van a tanuló általános intelligenciájának fokával és színvonalával, ennek pedig leglényegesebb tevékenysége a viszonylátás és viszonytalálás, ebből következik, hogy a tanításban nagy gondot kell fordítani a tények közti viszonyok felismerésének előmozdítására. Minthogy az élet eszményei és értékei a legtöbb emberben specifikusak szoktak maradni, azért az eszmények általános alkalmazhatóságára fel kell hívni a növendékek figyelmét és rá kell őket vezetni ez alkalmazás módjaira is. A gyakorlás tekintetében meg kell állapítani a módszer öntudatosításának és az eszmények hatásának elsőbbiségét a pusztán gépies begyakorlással és ismétléssel szemben. Az érdeklődésnek, a növendék lelki szükségleteinek, fejlettségének, korának, egyéniségének figyelembevételére sem hanyagolható el.

A tárgyalt probléma fontosságához mérten behatóan, lehetőleg a szerző saját szavaival élve, ismertettük Várkonyi Hildebrand könyvét. Nálunk jórészt teljesen ismeretlen vizsgálatokról tájékoztat, új megvilágításban mutat be régi, eddig megnyugtatóan el nem intézett kérdéseket. A problémát ő sem fejti meg véglegesen — nem is ez volt a célja —, de az amerikai kísérletek eredményeinek megrostálásával közelebb viszi a megoldáshoz. Ennek akadályait ő maga látja legjobban s mindenütt élesen rá is mutat a nehézségekre, a felvetődő és még alapos vizsgálatra szoruló részletkérdésekre. Tanulmányokban gazdag könyve örvendetes gyarapodása a magyar lélektani és neveléstudományi irodalomnak.

Székelly Károly.

Nagy Mária Ilona: A gyermek és a halál. (Dolgozatok a kir. magy. Pázmány Péter tudományegyetem philosophiai szemináriumából. 18. szám.) Budapest, 1936. 111 lap.

Bizonyára mindegyikünk emlékezik arra a különös, szorongató érzésre, amely akkor fogta el, amikor első ízben hallotta ezt a szót: „halál“, vagy ezt a kijelentést: „meghalt!“ Ez az első nyomatékos találkozás titokzatosságával azután később is meglevenedett, megisméltődött, gyakran akarunk ellenére önként s főleg az éjnek sötét csendjében foglalkoztatott bennünket. Az e munka végére illesztett irodalom is igazolja, hogy a pszichológusok és pedagógusok figyelmét sűrűn megragadta a gyermekeknek a halálhoz való viszonya, jöllehet szerzőnk ennek csupán elszigetelt jelentőséget tulajdonít (4. lap). A szakirodalomnak összefoglaló ismertetése után megállapítja, hogy az eddigi kutatások minden eredményük mellett sem kielégítőek, mert nincs bennük rendszer, az események csak egyes esetekre vonatkoznak, a problémát nem vizsgálják teljes egészében és a módszer sem volt megfelelő. Ezzel szemben saját tanulmányá-